

Efternavn: Kukliński

Fornavn: Ryszard

Fødested: Warszawa

Erhverv: landsforræder...

Det er desværre sådan, jeg bliver betragtet af mange i mit hjemland. Men det er stadig mit land, selvom jeg nu må leve flere tusind kilometer derfra.

Jeg føler mig bestemt ikke som amerikaner, selvom man fra USA's side har sat stor pris på mig. USA ydede et tilflugtssted for mig og min familie, dengang jeg måtte flygte for at undgå hævn fra det mest forbryderiske og perfide system, som det 20. århundrede har frembragt. Da jeg først indså det, besluttede jeg at erklære det krig. Alene, for hvordan ellers? - Jeg havde hverken missiler eller soldater. Det var en vanvittig tanke, som opstod i mit hoved for mange år siden og bed sig fast dér indtil den dag, hvor der viste sig en reel chance for at gøre den til virkelighed. Jeg vil fortælle dig om det, for det har jeg jo lovet. Du er forfatter, og du vil behandle mit liv som materiale til en roman. Det accepterer jeg, men på én betingelse: Du må først udgive romanen efter min død. Absolut udelukket! Det må du ikke bede om! Jeg vil aldrig give min tilladelse til en tidligere udgivelse. Men jeg stoler

på din pen, ellers ville jeg ikke have inviteret dig til USA; det er ikke det, det handler om. Det handler om, at jeg ikke ville ønske at læse den bog, uanset hvordan du ser mit liv, og hvordan du beskriver det. Det er din sag. Hvis du har lyst til at fremstille mig som en forræder, så gør det. Hvis du har lyst til at bakke mig op i min mest dramatiske beslutning i mit liv, vil det kun glæde mig. Et sted derude ...

Nej, jeg er ikke længere bange for noget, ikke engang for mit litterære eftermæle. Jeg beder dig kun om én ting, fremstil mig med alle mine svagheder og de fejl, som jeg har begået. Jeg ønsker at blive husket som et menneske og ikke som en eller anden James Bond med overnaturlige evner.

Du er træt efter rejsen, du er jo også rejst om på den anden side af jorden. Før vi begiver os ud på mit livs dunkle stier, vil jeg først fortælle en sjov historie om mig som nybagt major sammen med en flok generaler, hvor det var tæt på at ende galt for mig. Først et par ord om baggrunden. Med jævne mellemrum holdt vi øvelser, hvor der også deltog sovjetiske enheder. Først blev der udarbejdet et scenarie i en lille kreds, og derefter blev rollerne fordelt. Alt foregik selvfølgelig i dyb hemmelighed. Deltagerlisten til disse begivenheder blev grundigt undersøgt af sikkerhedstjenesten osv. Mig tilfaldt den utaknemmelige opgave at transportere de polske generaler til en forevisning, der skulle foregå i Czersk i Pomorskie, du ved omtrent, hvor det er? Godt. Altså, vores generaler, som skulle deltage i denne øvelse og observere den, og som var af højeste officersrang, de vidste ikke engang, hvor vi skulle hen eller hvorfor. Jeg skulle køre dem i bus fra Drawsk i Pomorskie til Czersk ...

Ved du hvad, her på balkonen er der meget behageligt, men lad os alligevel flytte indenfor, for måske er der nogen,

der kan høre os her. Det er ikke nok, at vi taler polsk, man må være forsigtig. Nå... det skete altså for fireogtredive år siden. Som du ser, svigter min hukommelse mig endnu ikke; jeg er ikke helt så forkalket, som du garanteret tror. Det tror du ikke? Det er også lige meget; kvinder har altid kunnet lide mig, men det kan vi tale om en anden gang; nu vender vi tilbage til generalerne.

Jeg skulle altså køre dem hen til det øvelsesområde for flyvevåbnet. Det var vinter, og der var megen sne. Det sneede tæt og frøs, og køreforholdene var forfærdelige. Der lå sne-driver på vejene, og det var nødvendigt at bruge snepløve for at rydde bare et spor til gennemkørsel. Ingeniørtropperne skulle arbejde hele natten, og derefter skulle jeg køre de fyrrer polske generaler gennem det sovjetiske militærområde Borne Sulinowo. Da russerne helst ikke slap nogen som helst ind på deres terræn, skulle det først forhandles igennem med dem meget diplomatisk. Dagen før udflugten tog jeg med min chef hen til kommandanten for den sovjetiske garnison og meldte, at marskal Greczko og marskal Spychalski* skulle gennemføre en øvelse, og at det derfor ville være nødvendigt at bringe polske officerer af høj rang hertil. Jeg viste ham hele ruten på et kort. Hvis russerne nægtede det, ville vi være nødt til at køre en temmelig stor omvej. Men han viste forståelse for situationen og sagde, at det ikke var noget problem, hvorefter han tilkaldte nogle officerer. Jeg troede, at vi havde det værste bag os, men problemerne begyndte først for alvor at opstå i selve Drawsk, hvor mine passagerer selv skulle transportere sig hen. Generalerne begyndte at stille mig de mest banale spørgsmål:

— Hvorfor er vi her?

Jeg svarede:

– Sådan er ordren.

– Ja, men hvor skal vi køre hen?

Jeg svarede:

– Det har jeg ikke ret til at afsløre. Alt vil stå klart, når vi når frem.

De følte sig fornærmede over, at en simpel major havde hemmeligheder over for de høje generaler, de øverstkommanderende for hæren, flyvevåbnet og søværnet. Oven i dette fik vi en melding om, at øvelsen skulle begynde to timer tidligere, ikke klokken ti, men klokken otte. Det var vist Greczko, der havde besluttet det. Da officererne lagde sig til at sove, havde de fået at vide, at de ville blive vækket klokken fem om morgenen, spise morgenmad klokken halv seks, og at klokken seks ville bussen afgå i en ukendt retning. Men, forstår du, nu, da de allerede var gået i seng, kom denne ordre. Jeg besluttede, at jeg ikke ville vække dem for at give dem den besked. I stedet beordrede jeg vækning to timer tidligere. Du må forstå, at de herrer havde drukket vodka og spillet kort til ud på natten. Da en sergent fra den militære kontraefterretningstjeneste kom for at vække dem en ad gangen, kiggede de på deres ure.

– Hvorfor dette? Majoren sagde jo, at vi ville blive vækket klokken fem. Klokken er kun tre.

De ville ikke stå op, men jeg beordrede dem på benene, for jeg havde ingen anden udvej. I officersmessen blev jeg overfaldet med spørgsmål om, hvorfor planen var blevet ændret.

Jeg svarede igen:

– Det har jeg fået ordre til.

Den anspændthed, som allerede fra starten var opstået mellem hele den militære ledelse og mig, en nybagt major, voksede nu endnu mere. Men de spiste, vågnede så småt og begyndte endda at smile. Vi kørte af sted og nåede til en jernbaneoverskæring, men her var bommene slået ned, og der kørte vogne forbi - først i den ene, så i den anden retning. Og jeg havde en tidsplan, der skulle følges på minuttet! Jeg løb hen til ledvogteren, men han ville ikke tale med mig.

– Vi har en køreplan, der skal overholdes.

Der var intet at gøre. Vi holdt ti, femten, tyve minutter. Generalerne begyndte at blive irriterede, og selvfølgelig fik jeg skylden. Men der var også en flink general, Ochanowicz.

Han sagde:

– Jeg går ud og taler med den ledvogter.

Jeg blev glad, for det er altid noget andet, når det er en general, der spørger. Denne Ochanowicz var statelig og havde øjenbryn, der kunne være tegnet op med kul, han var sigøjner af afstamning. Han gik hen til ledvogteren, men han holdt stadig på sit:

– Jeg er nødt til at lade alle vognene komme igennem, for jeg har ingen kontakt med lokomotivet.

Endelig efter fyrre minutter blev bommen hævet, og vi kunne køre. Vi nåede til den sovjetiske garnison, men der holdt de os tilbage! Jeg sagde, at jeg ville tale med den vagthavende officer. Sådant fandtes ikke! Ingen vidste noget, og der fandtes ingen ordrer. Tovtrækkerierne varede ca. en time, før de slap os ind på området.

Generalernes kommentarer var:

– Sådant er det, når generalstaben blandes ind i noget, så ender det hele i kaos!

Og som repræsentant for generalstaben fik jeg selvfølgelig-

lig hele skylden.

Vi kørte igennem det sovjetiske øvelsesterræn. Generalerne var allerede godt gnavne, og så nåede vi til en vej, som skulle være ryddet af vores ingeniørtropper. Og hvad tror du, der var sket? De skiderikker til sovjetrussere havde ryddet deres vej og skovlet sneen over til vores side. Der lå en mur af sne, som var umulig at forcere. Det var et totalt nederlag.

Jeg stoppede bussen og sagde til generalerne:

– Jeg er ked af det, men vi skulle have kørt denne vej.

– Ja, selvfølgelig! Generalstaben! Hvad er det for en major, hvor har de fundet ham!

Jeg besluttede at begynde at køre ad vejen mod Okonek og gennem Wałcz. Der skulle vejen også være ryddet. Hvor jeg husker de bynavne, og jeg vil sikkert aldrig glemme dem til min død! Hør videre, for det var ikke enden på mine nederlag den dag, lige ved begyndelsen af min karriere i generalstaben. Vi kørte til Okonek, og efter to kilometer stødte vi på en ny forhindring - midt på vejen stod der en sneplov. Den var brudt sammen! Foran den lå dynger af sne, der ikke var ryddet. Hvad skulle jeg gøre? Jeg foreslog, at generalerne blev inde i bussen, hvor der var varmt, så ville jeg gå ud i kulden - det var bidende koldt - og prøve at orientere mig. Derfra var der ikke så langt til observationsstedet, og man kunne komme dertil ad en smal vej. Jeg så mig omkring og fik øje på en skovrider på en motorcykel.

Jeg henvendte mig til ham:

– Undskyld *pan*,* jeg bliver nødt til at låne Deres køretøj, det er en yderst alvorlig sag.

Staklen steg af, for hvad skulle han ellers gøre? Jeg greb motorcyklen og ud af øjenkrogen så jeg, hvordan genera-

lerne begyndte at stige ud af bussen, smøgede frakkeskøderne op og i gåsegang begyndte at gå over snedriverne. De gjorde det garanteret for at genere mig! Men jeg kørte altså hen til øvelsesområdet, hvor jeg fik øje på en række soldater fra den militære kontraefterretningstjeneste, der var ved at eskortere to marskaller i limousiner.

Jeg henvendte mig til deres officer:

– Giv mig alle dine jeeps, de skal transportere en flok generaler, som lige nu vader rundt i sneen.

Han sendte en nogle køretøjer, men generalerne nægtede at stige ind og nåede i stedet frem til fods. Senere, efter øvelsen, blev der holdt en fælles banket med vores allierede. Rundt omkring i telte stod kedler med bigos*, og alkoholen flød i strømme, og det var ikke cognac, forstår sig jo. Jeg var også indbudt til generalernes telt, men jeg følte mig ikke lige i stødet til at more mig. Jeg var træt og ville sove. Jeg var også gnaven, selvfølgelig. Da jeg passerede chefen for generalstaben, som stod sammen med general Molczyk, der nok havde været den mest negative af hele 'udflugtsbussen', hørte jeg en stump af deres samtale:

– Hvor har I fået fat i sådan et fæ?

Svaret lød:

– I skal ikke bære nag til major Kukliński, han udførte bare vores ordrer.

Min kommentar? Efter alle disse år ser jeg på det på samme måde som dengang ... Forstår du, vi havde tredje verdenskrig hængende over hovedet; man udviklede helt moderne missiler med atomspræghoveder, og samtidig sad der sådan en ledvogter på en lille station og rangerede vogne ... Det er dette system i en nøddeskal, kommunismen

i en nøddeskal. Nej, det var på ingen måde ufarligt, tværtimod, det var en trussel af kæmpe omfang, for i alt det kaos kunne nogen have givet en ordre, som ville have udslettet hele verden.

Jeg håber, at du har fået hvilet ud efter rejsens strabadser? Skal vi gå en tur i byen? Jeg kan vise dig de stier, som jeg plejer at gå tur på her. Jeg kan godt lide denne by, selv de omskiftelige vejrforhold, for her er anderledes end i Polen. Jeg ville ikke ønske, at det skulle ligne. Intet kan erstatte dets landskaber, klimaet, det vilde hav. Ved du, at jeg har været en inkarneret sejler? Jeg byggede endda selv en yacht, men det kan jeg fortælle dig om senere. Og du skal bare stille mig pågående spørgsmål, vær ikke bange for mig. Eftersom jeg besluttede at gå ind på dette skriftemål, så lad det være ærligt. Måske bliver du min eneste skriftestol. Hvorfor jeg valgte dig? Men det var jo dig, der valgte mig!

I går ved aftensmaden stillede du mig et spørgsmål, som jeg gerne vil besvare nu. Mine modstandere har det med at råbe op om: "at når han nu var så hellig, hvorfor gik han så ind i den kommunistiske hær?". Men i 1947 var det endnu ikke blevet en kommunistisk hær. Det var forbudt for partiet at fungere inden for hæren, det var simpelthen illegalt, ja, ja. Hæren bestod af en blanding af almindelige soldater, der var blevet løsladt fra Kazakhstan og andre hjørner af Sovjetunionen. Officerskorpset bestod hovedsageligt af sovjetiske officerer. Der var meget få polske officerer, for de var taget med general Anders* ud af Sovjetunionen til Vesten, men de begyndte langsomt at vende tilbage ... Derudover lå

de selvfølgelig også i massegravene i Katyń ...* Men jeg gentager, i 1947 havde det kommunistiske system endnu ikke bidt sig fast i Polen. Jeg mistede alt i Warszawa - min far, vores hus, jeg vidste ikke engang, hvor min mor befandt sig, vi genfandt først hinanden senere. Men indtil da havde jeg intet at vende tilbage til og lede efter i Warszawa. Da tyskerne havde jævnet den bygning, vi havde boet i med jorden, havde jeg ret til at få en lejlighed i de såkaldte Genvundne Områder*. Jeg rejste til Wrocław, og der så jeg tilfældigt en plakat, der opfordrede til at træde ind i hæren. På det tidspunkt blev der lavet en stor kampagne under slagordet ”åbne døre”, det vil sige åbne døre til kasernerne. Og jeg kunne se drenge i flotte uniformer med firkantede militærkasketter på hovedet. På det tidspunkt var skolechefen en officer fra før krigen, der var vendt tilbage fra Vesten. Derovre havde han kun været løjtnant, her avancerede han hurtigt til general. Man kan altså ikke påstå, at hæren på det tidspunkt var kommunistisk. Jeg troede dengang, at vi ville komme på benene igen, og at de russiske officerer ville blive erstattet af os nye unge. Og med denne tanke indskrev jeg mig på officersskolen. Det er rigtigt, at de havde fjernet kronen fra den polske ørns hoved, men overalt var der polske flag. Du må huske, at det altid er hæren, der er garanten for et lands uafhængighed. Under besættelsen havde vi ikke mulighed for at bære polsk uniform, vi måtte gemme os i skovene og gå under jorden. Og lige pludselig var der rød-hvide flag, taler af en polsk præsident, og polske magthavere. Jeg kunne selvfølgelig godt se, hvordan Sovjetunionen behandlede os, hvordan de plyndrede og tog deres bytte med sig ud af landet, men jeg tænkte, at det ville stoppe inden længe.

På trods af min unge alder fik jeg en stor lejlighed, der

tidligere havde tilhørt en tysk familie, med en rigtig god placering ved torvet. Hvis jeg havde haft rulleskøjter, ville jeg have kunnet løbe rundt på det. På min etage boede der også en familie, der kom fra de tidligere polske områder i øst* og bestod af en mor og hendes fem døtre. Den ældste var på min alder, og den yngste var endnu helt lille, måske seks år. Jeg hilste altid meget høfligt og bukkende, når vi tilfældigvis mødtes på trappen, men de virkede meget angste, og når jeg tiltalte dem, vendte de hovedet bort, som om de følte sig truet fra min side. Til sidst blev jeg gal, og en dag besluttede jeg mig for at banke på hos dem. Længe var der ingen, der svarede, men til sidst blev døren åbnet på klem.

– Jeg er jeres nabo, jeg ville bare snakke lidt.

Jeg hørte ophidset hvisken, der varede temmelig længe, men til sidst blev jeg lukket ind. Jeg blev overrasket over den pinlige orden, der herskede i hjemmet. Jeg selv levede i et frygteligt rod og det på trods af, at jeg ikke ejede ret mange ting, og her stod alt på sin plads. Intet flydende tøj, frakkerne på knager, støvlerne stillet på række, fra de største til de helt små. I vinduerne var der gardiner, i vindueskarmene blomster, vist nok pelargonier. Kvinderne så også meget sirlige ud alle sammen. Moderen havde et tørklæde på, hvis snipper var krydset på ryggen, og pigerne havde alle rene kjoler med hvide kraver og manchetter på.

I køkkenet stod en samovar, og på den var en kedel, hvis låg var dækket af koraller, der forestillede en høne, der lå på æg. Den så meget ægte ud, havde vinger, en kam, næb og endda røde koraløjne. Jeg betragtede denne opfindelse fra Tula med en mærkelig følelse; det var, som om den tilhørte en helt anden verden, som jeg ikke kendte og aldrig havde kendt. Jeg følte sikkert den hjemlige atmosfære, som den samovar

var inkarnationen af; den var centrum for familielivet. Først blev der hældt lidt, meget stærk kold te op fra kedlen, derefter drejede man på hanen, hvor det kogende vand kom hvæsende ud. Pigerne satte sig ved bordet, og moderen lagde syltetøj på deres tallerkner. Hun bød også mig; det var hjemmelavet og smagte vældig godt. Under dette besøg fandt jeg ud af, hvorfor de havde behandlet mig så reserveret. De havde simpelthen været bange for mig. Oplevelserne fra den sovjetiske besættelse var stadig levende, og dér havde enhver ung mand udgjort en trussel. Pigernes angst skyldtes også, at de var vokset op uden en far. Han var aldrig var vendt tilbage fra Gulaglejrene.

Mine naboer stammede fra Vilnius og talte med en syngende dialekt. De kaldte mig Rysia, hvilket morede mig, fordi det for mig lød, som om de tiltalte mig som en pige. De indbød mig endda til juleaften. Budbringeren var den yngste søster, Asia. Det var nok hende, jeg syntes bedst om af dem alle fem; hun kom tit ind til mig, satte sig på mine knæ og bad mig fortælle eventyr. Jeg måtte hele tiden finde på nye, og hun levede meget med i alle historierne om prinser og prinsesser; det eneste, hun forlangte var, at de skulle ende godt. Hun knyttede sig til mig, fordi hun manglede en far; hun kunne næsten ikke huske ham. Nogle gange faldt hun i søvn under historierne, så tog jeg hende på armen og bar hende hjem.

Venskabet med naboerne fra øst havde stor indflydelse på mig. Jeg satte mig i hovedet, at jeg også ville have sådan en familie, frem for alt mange børn og helst piger. Mit barndomshjem havde set anderledes ud. Jeg var et selvrådigt enebarn, der ofte løb væk fra min mor. Min far arbejdede hårdt og var træt, når han kom hjem om aftenen, så vi havde

næsten ingen kontakt.

Efter at jeg var gået ind i hæren, blev min kontakt med naboerne mindre. Jeg besøgte dem sjældnere og sjældnere og ofte kort, og da jeg mødte Hanka, min første kæreste, ofrede jeg størstedelen af min tid på hende. Jeg gav lille Asia min hund, som jeg havde fundet, og som for øvrigt alligevel mest opholdt sig hos dem. Han ønskede øjensynligt at få sig et hjem.

Da jeg trådte ind i hæren, var der ingen kommunisme! Hvis hæren på det tidspunkt havde været kommunistisk, ved jeg ikke, om jeg var trådt ind i den. De, der blev udnævnt til chefer for enhederne, var polske officerer fra før krigen, som talte et smukt polsk og udmærkede sig ved elegance. For eksempel chefen for min bataljon, major Krukierek. Han var også en førkrigsofficer, og han gjorde en glimrende figur - en smukt skåret uniform og officerskasket. Når han præsenterede sabel, var det virkelig et særligt øjeblik. Hele den militære ceremoni! Jeg stillede til aftenappel med kompagniet; først var der navneopråb, og derefter sang vi faneeden. Forstår du, når disse firs drengestemmer tordnede "Tyskeren skal ikke spytte os i ansigtet ..." og til sidst "dertil hjælpe os Gud", gjorde det et kæmpeindtryk på sådan en dreng som mig på det tidspunkt. Ingen har ret til at sige, at jeg trådte ind i den kommunistiske hær! Men jeg indrømmer, at netop heri ligger tragedien om Kukliński. Kukliński gik ind i hæren med sine egne overbevisninger, med noget, han troede dybt på. Men han ændrede ikke sine overbevisninger. Det var hæren, der ændrede sig! Kommunisterne ændrede den for øjnene af mig, og jeg gik min afstukne vej, så der blev længere og længere mellem os, indtil tidspunktet kom for det endelige brud.

Under påskud af, at han dyrkede preussisk disciplin, skaffede man sig af med major Krukierek - ham kunne jeg virkelig godt lide - og derefter fjernede man også andre førkrigs-officerer. De havde udfyldt deres rolle, man havde udnyttet deres navne til at tiltrække unge mennesker som mig, og derefter blev de afskediget. Efter major Krukierek blev kaptajn Siwicki* bataljonschef - ja, ja den samme Siwicki, som senere blev forsvarsminister. Han havde afsluttet officersuddannelsen i Rjazan syd for Moskva sammen med Jaruzelski*. Han blev straks udnævnt til major. Jeg havde tjeneste i officersmessen, da han fejrede sin forfremmelse. Jeg og en kollega slæbte ham ud, han var hønefuld. Hele vejen mumlede han: "de har udnævnt mig, en skiderik, til major". I stedet for vores skolechef kom en oberst, der ikke engang talte polsk, men derimod russisk! Faneeden blev stadig sunget til appellerne, men ordene "dertil hjælpe os Gud" blev erstattet med "dertil hjælpe os folket". Det hele gik meget hurtigt. De firantede, traditionelle officerskasketter blev erstattet af runde kasketter med røde kantbånd, og der blev indført sovjetisk eksercits ... Der dukkede også forskellige kanaljer op, der prøvede at fordreje hovederne på os. Jeg skulle for eksempel lære en lille bog af professor Schaff udenad: *Socialismens politiske økonomi*. Jeg kan stadig i dag, halvtreds år efter, citere hele afsnit af denne bog. Den underviser, der stod for timerne i socialismens politiske økonomi, hævdede også, at Gud ikke fandtes. Han gav os sådanne eksempler som, hvis Gud kan alt, hvorfor løfter han så ikke denne sten ved vejen? Det var alt sådan noget vrøvl, der var beregnet på bondeknolde, som man kunne bilde hvad som helst ind. Det begyndte med småting, vrøvlhistorier. Hvem opfandt radioen? Nej, ikke Marconi, men derimod Radionow. Og hvem opfandt tele-

fonen? Selvfølgelig Telefonow. Russerne var den dygtigste nation i verden, og man skulle efterligne den i alt. Jeg? Nej, jeg var ikke troende, men jeg var opdraget i den katolske tro, og jeg følte mig såret af alt det sludder. Jeg blev gift i en kirke, og vores børn blev døbt. På det tidspunkt, vi taler om nu, havde jeg endnu ingen børn og heller ingen kone, selvom vi allerede kendte hinanden. Jeg mødte min kone, Hanka, da hun var fjorten år, og jeg var seksten.

Det var lige efter min ankomst til Wrocław. Jeg tjente penge ved at være nattevagt på rådhuset, og der arbejdede hendes far, og hun kom og besøgte ham. Forstår du, i hallen stod et faldefærdigt klaver. Jeg hørte klimprende toner og så efter, og der sad en lille, tynd pige i en blå kjole med fletninger. Hun smilede til mig, som om vi kendte hinanden godt, og pludselig forekom hun mig at være en af mine nærmeste, en i min familie, og hendes smil fulgte mig derefter gennem hele livet - både når vi var sammen, og når vi var adskilt. Nej, hun er ikke pianist, hun arbejdede mange år som bogholder. Du ved, hun er meget syg nu, og jeg er bekymret for hende ... men selv nu smiler hun til mig, og det er det, jeg genkender hende på: denne generte, slanke pige, som besøgte mig i min lejlighed i Wrocław, uden at hendes forældre vidste det. Det fortæller jeg dig om senere; nu må vi først afslutte det tema, vi begyndte på. Jeg er soldat og elsker orden. Jeg vil svare på dit spørgsmål på denne måde: ”Jeg føler mig som en soldat, og jeg vil dø som en soldat”.

Du må se mig som den, jeg var på det tidspunkt. En meget ung dreng, som havde set helt forfærdelige ting ske omkring sig, havde set mennesker dø og havde set sin by gå under, og som havde svoret for sig selv, at han aldrig ville tillade det at gentage sig. Og som med hellig ild troede på, at

han ville være i stand til at afværge det. Han trådte ind i den polske hær med ordene Gud, Ære og Fædreland. Jeg mener, at han forblev tro mod dette lige til i dag.

FOLKEFJENDE

Under besættelsen kunne man ikke vælge sit militære tilhørsforhold - det afhang af det miljø, man hørte til. Jeg ville selvfølgelig helst have kæmpet sammen med modstandsbevægelsen, Hjemmehæren*, som allerede var blevet en legende, men jeg var både for ung og for lille. Selv i dag er jeg jo ingen kæmpe, så forestil dig, hvordan jeg så ud, da jeg var tretten! De lod mig komme med til et møde, hvor de optog alle de lange, forvoksede drenge, der var langt dummere end jeg, mens jeg blev sendt i skole. "Meld dig til os om to år igen", sagde de til mig. Men netop på min gade var der en anden modstandsorganisation, Sværd og Plov, der var kristen og konservativ, og de optog mig til at dele løbesedler ud. Det skrev jeg senere om i min livsberetning til hæren. Så længe jeg ikke kom med mistænkelige udtalelser, var det helt i orden, men efter jeg var blevet stukket et par gange, begyndte de at rette anklager mod mig for min medvirken i denne organisation. Min mappe voksede med alle de udtalelser, som jeg var kommet med, og som blev anset for folkefjendtlige. Men den mest alvorlige anklage mod mig var, at jeg under krigen havde tilhørt en fascistisk organisation, for det var, hvad kommunistiske magthavere anså Sværd og Plov for.

Hvem, der stak mig? Kolleger selvfølgelig. Da jeg blev

klar over det, begyndte jeg at passe meget på mine udtalelser, for jeg ville jo gerne gøre skolen færdig. Jeg ville ikke overgive mig. Jo, hvis jeg var gået ud af skolen på det tidspunkt, ville jeg have følt, at jeg havde overgivet mig. Og jeg mener stadig i dag, at jeg gjorde det rigtige ved ikke at give op. Men jeg havde øjeblikke, hvor jeg havde lyst til at opgive, og hvor jeg havde lyst til at skyde mig selv en kugle for panden ... men det vender jeg tilbage til.

På det tidspunkt, det vil sige omkring nytåret mellem 1949 og 1950, blev der afholdt et partimøde, hvor sergent og officerslev Kukliński var på dagsordenen. Hele bataljonen var indkaldt, samt en repræsentant for chefen for politiske anliggender og en officer fra den militære kontraetterretningstjeneste. Jeg blev fremstillet som en folkefjende, hvilket var så meget mere komisk, som at jeg rent faktisk stammede fra folket; jeg kom fra en fattig familie. De fremførte anklager om, at jeg havde tilhørt en forbryderisk organisation, og at jeg havde forfalsket min fødselsdato og løjet mig to år ældre. Det havde de ikke hængt sig i før, selvom det var noget, alle vidste. Jeg havde ønsket at træde ind i militæret, og de havde ønsket at optage mig. Men nu skiftede jeg altså rolle fra helt til folkefjende. Jeg vidste godt, hvad dét betød. Den slags folk forsvandt simpelthen. Jeg fortæller så meget om det nu, fordi den sag har påvirket mig voldsomt resten af mit liv. På det møde stemte alle mine kolleger for, at jeg skulle ekskluderes. Jeg havde ikke selv meldt mig ind i partiet, men var blevet meldt ind. Jeg fortalte dig, at jeg efter at være flyttet til Wrocław arbejdede som nattevagt på rådhuset. Min overordnede dér var sekretær for Det Polske Arbejderparti, det kommunistiske parti fra før krigen. Han tog sig lidt faderligt af mig; så da jeg blev optaget på officers-

skolen, anbefalede han mig til det nyoprettede kommunistparti, Det Polske Forenede Arbejderparti, selvom jeg ikke havde været medlem af det gamle Polske Arbejderparti. Jeg ville nødtigt tage imod det og vægrede mig, men han insisterede.

– Rysio, jeg har livet bag mig, og jeg ved bedre end du, hvordan det ser ud. Det ser sådan ud: Enten æder du andre, eller også æder de dig.

– Vil det sige, *pan* Jankowski, at vi lever blandt kannibaler?

Han smilede.

– Ja, lidt i den retning, så pas på, når du vender dig om, at ingen bider bagdelen af dig.

Jeg lyttede ikke til dette enkle råd, og jeg fik senere store problemer. Men jeg trådte ind i partiet, som du ser, uden overhovedet at have ønsket det. Mener du, at *pan* Jankowski hvervede mig? Kald det, hvad du vil, men han mente det ikke dårligt.

På det møde smed de mig ud. Der var en afstemning, og alle skulle række hånden i vejret. Der løftede sig en skov af hænder for, at jeg skulle ekskluderes fra partiet og hvad deraf fulgte, nemlig bortvisning fra skolen. Hvem der afholdt sig fra at stemme? Ingen. Hvem, der var imod? En, der var søn af en kommunist fra Frankrig, og derfor sætter jeg aldrig folk i bås. Denne officerselev kom fra en kommunistisk minearbejderfamilie, og alle mine nærmest reaktionære kolleger, som lod, som om de holdt med mig, skrev alle stikkerbrevene.

De spurgte denne officerselev, hvorfor han var imod.

– Jeg er ikke overbevist. Hvor gammel var han dengang, tretten? Hvordan kunne han så være fascist? Han satte jo

bare løbesedler op.

Men det var kun én stemme. Ser du, det at de udnævnte mig til fascist og folkefjende, det gjorde frygtelig ondt på mig. Derudover vidste jeg, at det betød afslutningen på skolen for mig; jeg havde jo gået dér i tre år og var allerede vokset sammen med hæren. Jeg havde også troet, at jeg var vellidt og havde venner. Og så rejser en af mine nærmeste venner sig pludselig op på mødet og gengiver mine ”folkefjendtlige udtalelser”. Jeg var begyndt sammen med ham på skolen og havde altid støttet og hjulpet ham. Det var en frygtelig skuffelse, en frygtelig skuffelse. Jeg blev beordret ud af salen. Der havde allerede i nogen tid været en mærkelig atmosfære omkring mig, og jeg havde følelsen af, at jeg blev observeret. Jeg havde endnu ikke helt forstået, hvad det drejede sig om, men for alle tilfældes skyld havde jeg gemt en skarp patron i min hovedpude. Vi havde alle våben, men man havde ikke givet os ammunition til dem. Efter mødet gik jeg ind på mit værelse og ladede karabinen ... Hvis ikke min overordnede var fulgt efter mig, havde jeg skudt mig ... Han tog våbnet fra mig og trak mig ind til sig.

Jeg har haft en del held i mit liv, hvor jeg altid er blevet reddet helt ud af problemerne. Det er ikke altid lykkedes, når det gælder dem, jeg holder af.

Men altså ... Jeg blev sendt til en militær enhed, hvor jeg skulle aftjene værnepligt som almindelig soldat. Men jeg gav ikke op: husk på, at et liv uden drømme ikke er noget liv, det gælder for menneskers liv såvel som for nationers liv. Min nation er blevet ydmyget og frarøvet sin uafhængighed, men den er aldrig blevet frarøvet sine drømme; det ville have været katastrofalt. Netop hæren kunne give et sådant håb om uafhængighed, for hæren var ikke kommunistisk; den bestod

af din bror og din nabo, og kun toppen var kommunistisk og kunne udskiftes. Forestil dig: i 1970'erne sad jeg selv og udarbejdede hemmelige, alternative operationsplaner for det tilfælde, at vi ville blive tvunget til at angribe Vesten. Det tog mig godt halvandet år. Jeg fortalte dig jo netop, at et liv uden drømme ikke er meget værd.

HANKA

Efter at jeg var blevet smidt ud af officersskolen og var på vej til den militære enhed, hvor jeg skulle aftjene min almindelige værnepligt, tog jeg til Wrocław for at besøge Hanka. Hun var ikke længere en tynd lille pige med tynde fletninger, men en unge kvinde med en smuk figur og et smukt ansigt. Jeg var forelsket i hende til op over begge ører, og det var så meget stærkere, fordi hun var min første kæreste og jeg hendes. Vi var blevet kærester, da jeg boede i min lejlighed ved torvet. Jeg havde endelig taget mig sammen til at invitere jeg hende derhen, selvom synet af min lejlighed kunne skræmme enhver væk. Især fordi jeg havde en firbenet beboer, der hed Asik og havde den sødeste snude i verden. Jeg havde fundet ham på gaden og taget ham med hjem, for han lignede en, der var lige så hjemløs som mig. Jeg har haft hunde hele mit liv, og jeg har været meget knyttet til dem alle; det har vist været gensidigt, for når jeg kom hjem, kunne der høres en glad gøen i hele gaden. "Nååå, så kommer Kukliński hjem fra arbejde", sagde naboerne. Da Hanka besøgte mig første gang - det var en søndag, og hun havde søndagskjole på med flæser, for sådan var moden -

fandt hun en klud og en spand frem og gik i gang med at gøre rent. Jeg så med forfærdelse, hvordan hendes hvide kjole ændrede farve til skidengrå. Efter nogle timer skinnede lejligheden ligefrem, Hanka stillede de blomster på bordet, som hun havde fået af mig. Det var godt nok i et agurkeglas, men det var virkelig smukt. Da følte jeg, hvad det vil sige at have en kvinde i huset, og det rørte mig dybt.

Vi gik i seng sammen første gang, endnu inden jeg var blevet smidt ud af skolen. Det var hende, der ville. Jeg var rædselsslagen. Jeg var bange for hende, og for mig selv, for det ville være første gang for os begge. Vi slukkede lyset og krøb på må og få ned under dynen og trak den helt op til halsen. Der lå vi helt uden at røre os, helt stille: til sidst tog hun min hånd og lagde den på sine bryster. Jeg følte hendes varme, og noget i mig smeltede. Jeg havde lyst til at græde, og samtidig oplevede jeg en følelse i kroppen, som jeg hidtil ikke havde kendt. Jeg havde ikke troet, at jeg ville være i stand til det.

Som dreng oplevede jeg meget under krigen, hvor jeg blev vidne til alle mulige forfærdeligheder. Folk døde for øjnene af mig, og jeg så lig ligge i gaderne. Især én oplevelse blev siddende i mig længe, ja for altid. Fra vinduet i vores lejlighed i Warszawa sad jeg og så ned på en port, hvor nogle tyske soldater førte to unge jøder hen, en mand og en kvinde, eller rettere en dreng og en pige. Tyskerne beordrede dem at klæde sig helt af og dyrke sex. De to nærmest kastede sig over hinanden i en form for opslugning eller glemsel. Pigen stønnede stadig højere, som om der ikke var nogen i nærheden, som om de var alene. Kun ham og hende. Og så denne akt af fuldbyrdet kærlighed. Hun løftede hovedet, og jeg så hendes lukkede øjne og hendes afklarede, lykkelige ansigt. I det

øjeblik faldt skuddene, det ene efter det andet. De to nøgne kroppe faldt sammen på brostenene, og en blodpøl viste sig, der blev større og større... Jeg kunne ikke få det ud af min bevidsthed. Jeg var knap tretten år. Jeg var enebarn og forkælet af min mor, der forsøgte at beskytte mig mod de voksnes verden. Så jeg troede næsten, at børn kom med storken, eller jeg havde nu nok mine anelser, men jeg havde ingen klare forestillinger om disse ting. Og så så jeg pludselig, at kærlighed kunne være stærkere end dødsangst. Jeg ved ikke, om de to kendte hinanden i forvejen, om de elskede hinanden, eller om de bare tilfældigvis begge var gået forbi porten. Men selvom de kun var mennesker, som passerede hinanden, så holdt de op med at være det. Jeg forstod dengang, at kærlighed er noget meget stærkt, som jeg aldrig ville blive i stand til at forstå. Og jeg var bange for den. Det var hende, Hanka, der var den modigste.

Kort tid efter min eksklusion af partiet mødtes vi så igen i min lejlighed. Hanka kunne med det samme se på mig, at der var sket noget forfærdeligt.

Hun så spørgende på mig.

– De har smidt mig ud af skolen.

Min hals snørede sig sammen.

– Der bliver ikke noget af vores planer om, at jeg bliver officer, så vi kan gifte os ...

Stilhed. Jeg troede, at hun ville give mig ret og ville droppe mig, for hvad skulle hun med en, der ikke havde nogen fremtid? Det var sådan, jeg tænkte om mig selv på det tidspunkt, at jeg havde fået en engangsbillet og var færdig.

Efter et øjeblik sagde hun:

– Nu tager du hen til den kaserne. Jeg vil studere her og

bagefter, når du kommer tilbage, kan du studere. Så vil jeg tjene penge til os.

Om natten, da vi lå ved siden af hinanden i mørket, indrømmede jeg over for hende, at jeg havde haft lyst til at skyde mig selv. Hun tav længe, og jeg vidste ikke, hvad hun tænkte.

Jeg hørte hende sige helt roligt:

– Når du næste gang får lyst til at slå dig selv ihjel, så fortæl mig om det først.

Jeg lyttede til hende. Takket være det lever jeg i dag.

Den næste dag rejste jeg til mit fremtidige regiment og meldte mig hos regimentschefen. Jeg kunne med det samme se, at han var en fin fyr, en rigtig festlig type. Lidt for rund og ikke særlig militærisk af udseende. Et bredt smil fra øre til øre.

Jeg fortalte ham om min situation, at jeg var blevet smidt ud af partiet og af skolen og nu skulle melde mig her som menig. Men eftersom jeg i henhold til reglerne ikke var blevet degraderet foran kompagniet, bar jeg stadig mine distinktioner.

– Det skal du ikke tage så tungt. Jeg har brug for sådan nogle som dig. Jeg mangler en kompagnichef, så det bliver du!

Og så gjorde han mig til chef for et af kompagnierne. I maj holdt min skole promotion, og hvis det ikke havde været for hele balladen, var jeg blevet officer. Men hvad ... Ikke så lang tid efter blev jeg kaldt til min overordnede, der fortalte, at jeg havde fået et telegram om, at jeg skulle stille i Wrocław for partiets kontrolkommission. Jeg blev bange for, at der ventede mig noget værre end denne forvisning, for eksempel at de ville gøre mig et hoved kortere - sådan var tiden den-

gang. Men min regimentschef, der virkelig var et elskeligt menneske og behandlede mig som sin egen søn, sagde:

– De har vigtigere hoveder at hugge af end dit. Tag af sted, måske kommer der noget godt ud af det for dig.

Jeg fik et rejsepas og en velsignelse med på rejsen, og så tog jeg af sted for at stille foran partiets høje kontrolkommission. Jeg trådte ind - på første sal, tror jeg - på ben, der føltes som kogt spaghetti. Det var et lille forkontor, hvor en del mænd sad og ventede på at blive afhørt. De var alle af høj rang; det var kun mig, der kom ude fra kartoffelrækkerne. Døren åbnedes, og en major kom ud, en statelig, blond, let grånende mand, hvis bryst var fyldt med medaljer. Han ønskede tydeligvis at vise, hvor meget han havde gjort sig fortjent. Men det havde åbenbart ikke hjulpet ham meget, for hans øjne var røde, og selv i den mundering hulkede han som et barn.

De ventende officerer forsvandt bag døren og kom ud igen med dommen skrevet i deres ansigter. Til sidst blev jeg kaldt ind. I den tomme sal stod kun et enkelt bord, og bag det sad hele partidomstolen. Jeg var så bange, at jeg end ikke kunne skille ansigterne ad på kommissionens medlemmer; jeg så kun lyse plamager på uniformernes grønne baggrund. Dér stod jeg foran dem, en degraderet sergent og officerselev, og ventede på afhøringen. De spurgte mig, hvad jeg havde at sige. Jeg sagde, at jeg havde gentaget nogle dumheder, og at jeg bare havde ment det for sjov.

– Jamen så lytter vi, lad os så le sammen.

Jeg tav.

– Vi lytter, kammerat sergent!

Det lød pludselig som en trussel.

Jeg knyttede mine hænder så meget, at neglene borede

sig ind i kødet, og mumlede:

– Det sovjetiske militær har opfundet en kampvogn til tres soldater ...

– Og hvad mere?

– Hvordan der er plads til så mange? Let nok. Én skal sidde inden i den og resten skal skubbe bagpå.

Der blev tavst.

– Kender De flere vittigheder?

Jeg stod med sænket hoved.

– Og hvad med Deres deltagelse i Sværd og Plov?

Jeg forklarede, at når det drejede sig om besættelsen, ja så stammede jeg ikke fra en fascistisk familie, men tværtimod fra en familie der havde været ude for frygtelig undertrykkelse. Min far var blevet arresteret og sendt i kz-lejr. Jeg fortalte ikke, at han havde været med i modstandsbevægelsen. Jeg havde efterhånden lært at holde tand for tunge. Og hvad angik Sværd og Plov, så havde jeg sat løbesedler op og troet, at jeg gjorde noget godt, for det var jo imod tyskerne. De spurgte mig så, om der var nogen, der kunne bekræfte det. Det sagde jeg ja til. De gav mig en uge til at samle vidner. Til sidst spurgte de mig, om jeg kendte den ene og den anden person, og de nævnte Hankas navn. Jeg tøvede, for jeg ønskede ikke at blande hende ind i det, men jeg kunne ikke skjule noget i den situation, så jeg sagde:

– Jeg arbejdede sammen med hendes far på rådhuset.

Formanden for kommissionen spurgte:

– Er det det hele?

Jeg tøvede igen, men svarede, at hun var min kæreste, og at vi gerne ville giftes. Så spurgte de ikke om mere og bad mig gå ud. Hanka ventede på mig i stueetagen; hun holdt et tørklæde i hånden, der var vådt af sved.

– Nå, hvad så?

Jeg svarede:

– De gav mig en uge til at finde vidneudtalelser

– Men til sidst spurgte de mig om dig.

– Og hvad svarede du?

– At ... at vi ville gifte os.

Hun blev tydeligvis glad.

– Det er godt, for jeg fortalte dem det samme.

Jeg så på hende som forstummet uden at kunne få et ord frem. Hun blev vist bange for min reaktion, for hun begyndte at forklare sig:

– Jeg mener, at det var uretfærdigt, det du har været igennem. Jeg kender dig jo; jeg ved, hvordan du er ... det samme sagde jeg til dem.

Omsider fik jeg stemmen igen.

– Fremover er det mig, der beskytter dig, og ikke omvendt!

Det accepterede hun føjeligt.

Så rejste jeg altså hjem til min onkel og til folk fra min gade, som kendte mig, og jeg fik samlet de nødvendige vidneudsagn. Ja, det er korrekt, vidneudsagn på at jeg ikke var en folkefjende. Hvorfor jeg kom i den situation? Det var mafia, ren mafia; det handlede om, at de ville vise, hvor omhyggelige og årvågne de var, hvordan de rensede geledderne for uordentlige elementer.

Jeg stillede altså for den høje kommission og viste dem papirerne. De gav mig en irrettesættelse og en advarsel. De gik ikke længere ind i sagen om, at jeg skulle være folkefjende; det var helt unødvendigt, at jeg havde nævnt mit virke i Sværd og Plov og så videre. Enden på det hele blev, at de ville gå til den polske hærs generalstab og bede om tilladelse til, at

jeg kunne tage mine eksaminer og blive forfremmet. Men de sagde, at jeg skulle tage tilbage til mit regiment. Beslutningen om, hvorvidt jeg måtte komme tilbage på skolen, afhang ikke af militæret; det var en partibeslutning, som i praksis var hævet over *chain of command*, du ved det militære hierarki, men man skulle jo holde på formerne udadtil.

Men i stedet for at tage tilbage til regimentet med det samme tog jeg hen på skolen med kommissionens skriftlige afgørelse og viste den til min tidligere kompagnichef. Ja, ham den samme som havde taget karabinen fra mig med den hamstrede patron. Han blev glad.

– Det er godt. Tag du dine eksaminer, så ser vi bagefter.

Og ved du hvad, ligegyldig hvor jeg kom hen, hos samtlige lærere blev jeg behandlet som en helt. Min lærer i taktik, som jeg endda stadig kan huske navnet på, Gdański, en officer fra før krigen, der var streng og krævende, og som alle frygtede, sagde:

– Jeg tager mig af Kukliński.

Vi gik lidt væk fra bordet og over til et kort, hvor han lod, som om han viste mig nogle marker og landskaber.

Han lænede sig over mod mig og hviskede:

– Hvad gjorde de ved dig? Hvad er der sket med dig? Har du været i fængsel?

Det var den type samtale, hvor man kun bruger enkeltord. Vi lod, som om jeg blev eksamineret, men jeg fik fortalt ham hele historien. Vi vendte tilbage fra kortet, og Gdański sagde:

– Som sædvanlig rene topkarakterer.

Nå, men nogen sladrede altså om, at jeg var vendt tilbage. En efterretningsofficer dukkede op og sagde:

– Der er endnu ikke truffet afgørelse i din sag. Du skal

øjeblikkelig tage tilbage til regimentet.

Halvvejs inde i eksaminerne blev jeg nu smidt ud igen. Jeg steg på toget og tog tilbage til regimentet og meldte mig hos regimentschefen.

Han sagde:

– Tag dig ikke af det, du er allerede næsten officer; her kan du få en praktisk videreuddannelse til kompagnichef.

Så kom efteråret 1950. På min skole fejrede man udnævnelserne, præsident Bolesław Bierut kom, og det blev radio-transmitteret til hele Polen. Jeg hørte alle talerne, præsidentens og marskallens. Jeg var ved at gå ud af mit gode skind, for jeg havde ikke fået noget at vide. Jeg tænkte: jeg ringer og gratulerer mine venner. Jeg ringede til skolen, og en af dem tog telefonen:

– Nu skal du høre, der er sket noget fantastisk, de læste listen højt, vi er alle blevet udnævnt, og derefter læste de en særlig befaling højt, du er blevet fændrik som den sidste. Kom, så hurtigt du kan.

Jeg gik til min overordnede. Han omfavnede mig og kysede mig. Så ringede han, og der blev udstedt en befaling, hvorefter jeg afgik fra regimentet som fændrik. På skolen hang der allerede en uniform, der var blevet syet til mig og opbevaret lige siden. Jeg iførte mig uniformen og den første stjerne og begav mig af sted til Hanka.

Bryllup? Jeg ved, at det havde vi jo lovet hinanden, men det var blevet forsinket. Hvorfor, vil jeg fortæller dig efter aftensmaden, for jeg er sulten. Også du? Det er godt, for jeg kan ikke lide kvinder, der påstår, at de aldrig er sultne.

PLIGTEN KALDER

Efter udnævnelsen blev jeg sendt til 9. Motoriserede Regiment som delingsfører. På denne måde begyndte min karriere, før jeg blev officer, for fændrik er en grad, der ligger mellem officer og befalingsmand. Hvad det har med Hanka at gøre? Jeg opsøgte hende med det samme i min uniform; det var en stor overraskelse, og der var glæde og tårer, som der er i sådanne situationer. Vi håbede, at vi herefter ikke ville opleve de store forhindringer, men det viste sig hurtigt, at livet ikke er så enkelt. Som jeg netop har fortalt, blev jeg sendt til regimentet i Piła, og hun var stadig i Wrocław. Jeg tænkte på ægteskab, og jeg skrev endda en indberetning om, at jeg havde planer om at blive gift. Men mit liv er altid blevet styret af tilfældigheder.

Min næstkommanderende i delingen var korporal Kolej, en stor bonde med rødt strithår, der elskede eksercits og disciplin. Takket være ham behøvede jeg ikke at mishandle mine stakkels soldater; det klarede han for mig. Han holdt dem i kort snor. Jeg var den elskede delingsfører, og han trak dem på alle fire gennem øvelsespladsen og maltrakterede dem. Det var sovjetisk eksercits, som jeg hadede; men han indøvede det så grundigt, at det gik som et klokkeværk. Om efteråret ankom en kommission af polske og sovjetiske officerer til regimentet for at inspicere. Min deling blev udvalgt til at blive eksamineret i politisk uddannelse. Jeg stod personligt for undervisningen i dette fag efter de instrukser, som man sendte til mig. Jeg havde mange dygtige drenge, men der var også en, som ikke forstod noget som helst; han kunne ikke svare på selv de simpleste spørgsmål.

Forberedelsen til inspektionen foregik på den måde, at

jeg samlede delingen og sagde:

– Hør her, dette er en vigtig eksamen, en eksamen for jer og for mig, skuf mig nu ikke. Der vil være officerer fra Warszawa. I skal først og fremmest være aktive; hvis der bliver stillet spørgsmål, skal I alle række hånden op!

Nå, og hvad tror du så, der skete? Inspektørerne ankom, og det var min deling, der først skulle i ilden. Efter hvert spørgsmål rejste sig en skov af hænder. De valgte en ud, der svarede fejlfrit, derefter en til og en tredje. Alt gik godt. Men pludselig kom spørgsmålet:

– Og hvem vil fortælle om marskal Konstany Rokossowskis* liv?

Mine soldater rakte alle begge hænder op. Og forestil dig så - så valgte de netop den idiot, som ikke kunne fremstamme en hel sætning. Det var en elskelig dreng, men han led desværre af blokering. Jeg stivnede, og det samme gjorde korporalen. Kolej havde et blik, som om han med koldt blod kunne gennembore den, han så på. Nu stirrede han stift på den stakkels dreng, og det var tydeligt, at han var ude af stand til at svare på noget som helst.

Fra en bag bordet lød det opmuntrende:

– Ja, værsgo, kom bare med svaret.

Til sidst begyndte han så:

– Marskal ... Konstany ... Rokossowski ... marskal ... Konstany ... Rokossowski ...

– Marskal Konstany Rokossowski hvad?

De begyndte at blive utålmodige.

Og han gentog igen:

– Marskal Konstany Rokossowski ...

Og så begyndte han at græde.

Vil du tænke dig, hvilken reklame han endte med at

gøre for mig? Det spredtes i divisionen og i hele distriktet, at soldaterne fra fændrik Kuklińskis deling begyndte at græde, når de skulle fortælle om Marskal Konstanty Rokossowskis skæbne! Kort derefter blev jeg overflyttet til Den Højere Infanteriskole i Rembertów. Var det ikke et helt utroligt held?

Efter at have været i Piła et år rejste jeg altså tættere på Warszawa. Det vil sige, at jeg igen begyndte at nærme mig det sted, jeg oprindeligt havde forladt.

Med Hanka? Tingene var begyndt at blive komplicerede med Hanka. Som du ved, var jeg begyndt at lede efter en lejlighed, for jeg havde besluttet at stifte familie så hurtigt som muligt. Jeg drømte om, at min familie skulle blive talrig så hurtigt som muligt, ligesom min nabofamilie fra Vilnius. Det havde jeg på ingen måde glemt. Jeg huskede, hvor rørt jeg havde været, når jeg sad med den lille Asia på skødet og fortalte hende eventyr. Det havde fået mig til at føle mig meget voksen og ansvarsfuld, og hendes grænseløse tillid til mig havde forstærket denne følelse.

Men netop her var vores problem, for jeg havde gennem det sidste år mødtes temmelig tit med Hanka, men der var ikke kommet noget ud af det.

Jeg begyndte at blive urolig og spurgte hende lige ud:

– Jeg forstår det ikke. Hvorfor har vi endnu ikke fået et barn?

– Har du ikke lyst? Jeg vil meget gerne.

Jeg sendte Hanka til lægen for at få en attest på, at alt var i orden. Du har ret, det var ikke særlig hensynsfuldt. Jeg indrømmer, at jeg gik til sagen på en lidt for militær facon. I dag ville jeg havde set anderledes på det, men dengang var jeg blot en hvalp, hvilket her siger ikke så lidt; og der var ingen

grænser for, hvor voksen jeg følte mig.

Hanka gik til lægen, men hun kom tilbage uden en attest. Jeg ville ikke spørge hende hvorfor. Måske var der virkelig noget i vejen, eller hun havde skammet sig over at skulle bede om en attest, hun var jo meget ung. Vi talte ikke mere om det emne, men jeg begyndte at ønske, at vi skulle gå fra hinanden. Det var sommer, og hun tog på ferie i Masurien, så vidt jeg husker i en lille by ved navn Stare Jabłonki. Jeg troppede op hos hende med en pose fyldte chokolader, for at råde lidt bod på det svære øjeblik. Vi sejlede ud på søen i en lille båd, og så fortalte jeg hende det.

Hvad jeg fortalte? Det samme, som jeg nu fortæller dig. At det vigtigste for mig var at få en familie, og det ville vi sandsynligvis ikke være i stand til at skabe. Hvad hun sagde? Ingenting, hun sagde ikke et eneste ord. Vi sejlede tilbage til bredden, og hun fulgte mig til bussen. Jeg kyssede hende på hånden til afsked.

Vi sås ikke gennem et helt år. Om jeg tænkte på hende? Det er et svært spørgsmål ... Der skete så meget i mit liv på det tidspunkt, at jeg ikke havde tid til at se bagud. Wrocław, problemerne på skolen, tiden i regimentet, det hele var hurtigt blevet fortid ... og det samme var Hanka. Desuden havde vi meget om ørene, for på det tidspunkt var Koreakrigen brudt ud, og der herskede også en truende stemning i Europa, hvor man talte om en mulig konfrontation. Det hele kunne hurtigt flytte sig hertil. Vi befandt os stadig i periferien. Men på det tidspunkt kom det til de første sammenstød mellem kommunismen og kapitalismen. Jeg begyndte at forstå, at det handlede om en kamp mellem to verdener. Jeg tror, at der samtidig også foregik en kamp om min sjæl. Det var på ingen måde forudbestemt, hvilken side jeg ville ende på, og

som sædvanlig var det tilfældet, der bestemte for mig.